

Fra Reformationstiden.

Kirkehistoriske Smaabidrag.

Ved Holger Fr. Rørdam.

VII.

Indbydelser til det paatænkte almindelige Koncilium i Mantua 1537.

Det er bekjendt, at der under Reformationskampen stadig vistes hen til den Afgjørelse af Stridsspørgsmaalene, som et almindeligt frit kirkeligt Koncilium skulde bringe, og at Kejseren drev paa et saadant, medens Paven stadig holdt Sagen hen, da han nødig vilde indrømme en saadan Forsamling nogen virkelig Myndighed. Endelig gik han dog ind paa Begjæringen, men paa en Tid, da det paa Grund af Krigen mellem Frankrig og Tydskland var at forudse, at Konciliet ingen Enighed vilde føre til, og paa et Sted, hvor det var at formode, at Protestanterne enten ikke vilde møde, eller, om nogle mødte, dog vilde være magtesløse. Konciliet blev nemlig i Juli 1536 udskrevet til at samles i Mantua den 23de Maj i det følgende Aar. Her skulle vi imidlertid ikke indlade os paa hvad der i Almindelighed er at berette om dette paatænkte Koncilium, hvis vigtigste Betydning for den lutherske Kirke er, at Luther efter Opfordring af Kurfyrsten af Sachsen forfattede de bekjendte schmalkaldiske Artikler som Antydning af de Punkter, angaaende hvilke de

evangeliske maatte holde sammen, og paa hvilke de maatte staa fast under mulig forestaaende Forhandlinger, ligesom han ogsaa skrev et andet Skrift: hvorfor og hvorledes et kristeligt Koncilium burde være frit¹⁾. Vi skulle paa dette Sted kun meddele nogle Oplysninger om de Indbydelser til Konciliet, der udgik til Danmark, samt den danske Konges Svar, saa meget mere som det, der hidtil er offentliggjort herom, er meget ufuldstændigt²⁾.

Den 10de September 1536 udstedte Pave Povel III sin Indbydelse til den danske Konge om enten personlig at møde ved det forestaaende økumeniske Koncil eller at sende sine Oratores, idet han tillige opfordrede ham til at opmuntre sine Prælater til at drage derhen. Vi skulle dog ikke her meddele dette Brev, paa hvilket Paven neppe har faaet noget Svar, da det forhen er trykt, om end paa et mindre tilgængeligt Sted³⁾; derimod meddeles en samtidig Indbydelse fra Paven til Biskoppen i Ribe, efter Originalen paa Pergament i Gehejmearkivet:

Pavlvs PP. III.

Venerabilis frater salutem et apostolicam benedictionem. Etsi arbitramur iam tuæ Fraternitati innotuisse de oecumenico, vniuersali et generali concilio per nos de venerabilium fratrum nostrorum S^{tes} R. e. Cardinalium consilio et assensu indicto ac Romæ publicato, quod Mantuæ celebrare, et in die xxij mensis Maij proxime futuri incohare cum Dei nomine decreuimus, Tamen id ipsum particulariter tuæ Fraternitati litteris nostris significandum ac exempla ipsarum litterarum Indictionis pro te et Abbatibus ac alijs ecclesiarum Prælatibus etiam exemptis in tua diocesi existentibus mittenda duximus, per te illis mittenda et distribuenda, vt pleniore

¹⁾ M. Luther: Cur et quomodo Christianum Concilium debeat esse liberum. Item de coniuratione Papistarum 1537. (Opera Lutheri. Ed. Fol. Jen. Tom. IV, p. 580 b sq.).

²⁾ Se Münster, Reform. Hist. II, 365—6.

³⁾ Se Regest. Dipl. hist. Dan. I, Nr. 8370.

rei notitia per uos habita, omnia in dictis litteris contenta cum Dei nomine effectualiter adimpleantur. Fidem uero huius nostræ significationis per nos tibi, et illis per te factæ ad nos postea destinare curabis. Datum Romæ apud sanctum Petrum sub annulo piscatoris, Die x septembris M. D. xxxvi, Pontificatus Nostri Anno secundo.

Blozius.

Udskrift: Venerabili fratri episcopo Ripensi.

Naar dette Brev til Bispen i Ribe nu findes i det kgl. Gehejmearkiv, hvor det uidentivl har været i mange Tider, ligesom ogsaa de to lidt senere Indbydelser fra den pavelige Nuntius P. Vorstius til Bispen af Ribe og Ærkebisen af Lund, der i det følgende skulle omtales, hvilke nu vel findes i det kgl. Bibliothek, men afleverede dertil fra Gehejmearkivet, saa kunne vi sikkert deraf slutte, at Brevene aldrig ere komne de Mænd til Hænde, til hvilke de ere stilede. Disse Mænd sad jo nemlig dengang fængslede, og Regjeringen har da ventelig lagt Beslag paa Brevene.

At Indbydelsen forøvrigt dog har vakt Opmærksomhed blandt Katholicismens Repræsentanter hertilands, ses af et Brev, som Domkapitlet i Lund den 6te Februar 1537 skrev til Christian III, af hvilket følgende Udtog er bevaret i en Registrant over Lunds Kapitels Breve i Stokholm:

»Samtlige Prælater og Kanniker i Lund skreve til Kong Christian III, om han vilde holde inde med den mærkelige Forvandling i Religionsvæsenet, indtil det almindelige Koncilium i Mantua blev sluttet og endt, eller, hvis det ikke kunde ske, at de da i Domkirkerne i det mindste maatte beholde deres vanlige Ceremonier, idet de lovede med al Magt gjerne at ville søge at afvende og bedre Klerkeriets Fejl og Brøst. Dat. Lund S. Dorotheæ Virginis Dag 1537«.

Det er dog ikke rimeligt, at der er blevet taget sænderligt Hensyn til dette Andragende, naar man ser, hvorledes Kongen affærdigede den Indbydelse, som Ærkebiskoppen af Magdeborg og Mainz den 20de Februar s. A. tilskrev ham. Ærkebispens Brev lyder som følger, efter Originalen i Gehejmearkivet:

Durchlauchtiger konigk, vnser willige freuntliche dienste vnd was wir alzeit liebs vnd guts vormogen zuuorn. Freuntlicher lieber her Oheim, Wir mogen Euer koniglichen werden nicht bergen, das Bebstliche hailigkeit, vnser hailigster vater vnnd herre etc., Ire Botschaft vnd Legaten Hern Petrum Vorstium Episcopum Aquensem am Freitage nach Estomihi nehstvorgangen bey vns gehapt, vnnd vns das gemein Concilium, so vff den dreyvndtzwanzigsten tagk des zukunfftigen monats May zu Mantua angefangen sol werden, hat vorkunden, vnnd dorneben ein breue an die Erzbischoue, Bischoue, Churfursten, Fursten, Grauen vnd Stende des Sechssischen Circkels, semptlich vnd sonderlich haltende zusamt der Bulla, dorinne berurth Concilium vorkundett wirdet, vberantworten vnd zustellen lassen. Weyl dan derselbig legat aus den vrsachen, das die zeit ichts kurz, vnd er sunst mehr Fursten vnd Stende des Reichs zubesuchenn hette, domit nun hirinne nichts vorseumbt wurde, dorneben von Bebstlicher heyligkeit wegenn an vns begerth hat, das wir Euer Koniglichen werde vnd den andern stendenn des nidersechssischen kreisses solche vorkundung des Concilii forder zuschicken woltenn, darzu wir vns dan zu forderung desselbigenn gutwilligk erbothenn, demnach vbersenden wir Euer Koniglichen werde hieneben ezliche Exemplaria obangezeigter Bullen vnd Breue, die Euer Konigliche werde furder nachdruckenn vnd den Ebten, prelaten vnd andern vnder Euer Koniglichen werde gesessenn, den das zuwissen vonnoten, vorkunden vnd zuschickenn lassen werdenn, das denselben ires inhalts volge geschee, vnd ewer Ko^e werde halber hirane kein mangel sein dorffe. Vnd wir haben Euer Koniglichen werden, die der almechtige in langwirigem gesunt vnd glucklicher regierunge geruhe zuerhaltenenn, Dero wir auch freuntliche dienste alzeit zuerzeigenn willigk, solchs nit vorhalten mögenn. Datum Magdeburgk am Dienstage nach Inuocauit. Anno Domini &c. xxxvij^o.

Albrecht von Gots gnaden Ro^r Kirchen Cardinal vnd Legatus natus, Erzbischoff zu Magdeburgk vnd Mainz,

Primas des heiligen Romischen Reichs durch Germanien, Erzkanzler vnd Churfurst, Administrator des Stiffts Halberstadt, Marggraue zu Brandenburgk, zu Stettin, Pomern, der Cassuben vnd Wenden Herzogk, Burggraue zu Nurembergk vnd Furst zu Rugenn.

Paa en Seddel: Nach dem auch Euer Koniglichen wurden das Herzogthumb Holstain vnderworffigk, welchs in Niedersechssischen Kraiss mit eingezogen ist, so werden Euer Ko. Wir den angezeigte Bebstliche bulla vnd Breue gleichergestalt im herzogthumb Holstain den jenigen, so es zu wissen vonnoten, zu publiciren vnd vorkundigen wissen. Vnd domit wir Bebstlicher Hailigkeit legaten des, das E. Ko^e Wirde diese vorkundung zukommen sei, widerumb berichten mögen, bitten wir freuntlich E. Ko^e Wir den hirauf schriftliche antwort. Das wollen wir alzeit freuntlich vordienenn. Datum vt s.

Udskrift: Dem Durchl. (etc.) Christian zu Dennemarck, Schweden, Norwegen etc. Vnserm freuntlichen lieben hern Ohmen.

Paategning: Bisschoff von Meintz mit zuschickung des pabsts Bulle das Concilium zu Mantua belangende. Enntpfangen Rypen Montags nach Judica 37.

Kongens Svar er opbevaret i følgende udaterede Concept i Gehejmearkivet:

Hochwyrdichster hochgebornner Fursth, freuntlicher lieber her Ohem. Was E. L. von wegen des angesetzten Concilij zw Mantua bey gegenwertigem botten ahn vnns geschrieben vnnd ahn pebstlichen Bullen vnnd mandaten zugesandt, das haben wyr empfangen, vnnd seins fernern einhalts lesende vornomen. Wollen E. L. yn anthwurth desselben nicht bergen, das wyr vor vnns person nichts liebers sehen oder erfahren muchten, dan das yn teutscher Nation ein gemein frey Concilium berameth vnnd angesetzt wurde, drein Gottes erhe gesucht vnnd was derselben zw wider were abgeschaffeth vnnd geendert mucht werden. Wan wyr dan zw solchem Concilio nebensth andern Christlichen potentaten vnnd konigen, wie dan vnsern vorfarn konigen zw Denmargk ge-

schehen, gefurdert, alsdan wolten wyr nicht allein myth den vnsern yn solich Concilium wylligen, dan auch, so fernn es vmmer vnser gelegenheit erleiten wurde, wern wyr nicht vngeneigt dasselbe yn egener person zubesuchen. Nhun befinden wyr yn ansetzung dieses Concilij zw Mantua, das gaer vnnd gantz das wyderspyll gesucht vnnd vorgenommen soll werden. Dan die bulla myth ausgedruckten Worten dar gybt, das nicht von der warheit dieselbe zw schutzen vnnd zu schirmen, besondern von austylgung der luterischen ketzereien drynn soll gehandelt vnnd pronunctiert werden. Die weil dan auch auff gehaltenen vielen reichstagen vorabschiedeth vnnd durch Kay^e Mat., derselben gesandten, Commissarien, Churfursten, Fursten vnnd alle stende des Reichs enndrechtlich beschlossen ysth, das ein frey gemein Concilium in teutscher Nation soll gehalten werden, derhalben auch die euangelischen protestirenden stende in das Concilium zw Mantua nicht gewylliget, auch yre entschuldung der wegen auff lateinisch vnnd teutsch vbergeben, wie das E. L. gueth wyssen tragen, so khonnen wyr auch yn solche samlung pabstes Pauli nicht wylligen, viell weniger die bestympte malstedt besuchen oder durch die vnsern zubesuchen gestaten, Sondern bleiben allenthalben bey der anthwurt, die von den protestirenden stenden zw abschlagung des Concilii gegeben ysth worden. Wyr bytten aber, nachdeme E. L. die grossen hohen gebrechen der Cristenheit vor augen sieht, drumb byllich ein Concilium zuhalten were, E. L. wollen zw foderung der erhe Gottes drann sein vnnd bey dem pabste vorschaffen, das ein frey gemein Concilium yn deutscher nation auff gelegene beqweme zeit vnnd stedt ausgerufen werde, daer inne gotliche schryfft richter sey vnnd niemants verboten seine nottorfft on gevhere an tag zw geben. Daer ein wollen wyr myth den vnsern gernne wylligen, vnnd werden E. L. von Got vnnd den leuten danck vberkommen. Das wyr E. L. also wollen angetzaigt haben vnd seindt derselben freuntlich zw dienen mheer dan geneigt. Dieselbe hie myth Got allwelldich befelen.

Den pavelige Legat Petrus Vorstius, som omtales i Ærkebiskoppens Brev, naaede ikke her til Landet, men han skrev dog Breve til flere Biskopper, hvilke naturligvis bleve ganske virkningsløse. Af saadanne Breve findes i det kgl. Bibliothek følgende (i Original) til Biskoppen af Ribe¹⁾.

R^{de} in Christo Pater, D^{ne} obseruande.

Sanct^{mus} D. N. Papa videns summam necessitatem Ecclesiæ Dei sibi commissæ ac diu et multum cogitans de opportuno et efficaci remedio, neqve reperiens aliud melius, qvam antiquum illud, qvod est Concilium generale, sperans se facturum rem Deo gratam et Reipublicæ Christianæ perutilem, de Consensu R^{morum} Patrum S. Ro. Ecclesiæ Cardinalium illorumqve unanimi consilio sacrum concilium generale indixit et publicari fecit. Que licet credat omnibus satis innotuisse et merito sufficere debere, tamen nihil uolens pretermittere, quod ad officium diligentissimi Pastoris ac pietissimi Patris pertinere uideretur. me in Germaniam nostram misit, ut Prelatis et Principibus ejusdem, tum Regnorum Daciæ, Noruegiæ. Svuetiæ, illud specialius intimarem; quod cupiebam personaliter facere presertim Archiepiscopis, verum quia propter duas dietas celebratas a Principibus Germaniæ tam diu remoratus fui, ut parum temporis supersit usqve ad inchoationem, per literas id facere cogor constitutis in dictis tribus Regnis. Et licet Archiepiscopo tuo Lundensi Breuia ad alios suos suffraganeos miserim, tamen quia audio ipsum parum esse catholicum, et P. T. R^{dam} singulari constantia in fide catholica perstetisse, volui eidem particulariter Breue S. D. N. vna cum exemplari autentico Bulle indicationis supradictæ mittere, juxta cuius tenorem S. D. N. cum diuino adiutorio dictum sacrum Concilium in Ciuitate Mantua ad xxiii diem mensis Maii proxime futuri inchoare et celebrare plane decreuit. Quapropter P. T. R^{dam} hortor, licet pro ejusdem pietate opus esse non putem, ut in re tam sancta et necessaria omnia ea prestet, que ad bonum

¹⁾ Tidligere omtalt af Begtrup i Geneal. og biografisk Archiv S. 31.

catholicum prælatus pertinebunt, et præsertim ea, que ipsam tangunt in dictis Breui et Bulla, et suos Prelatos ac subditos, quantum poterit admoneat, ut idem faciant; deque Intimatione huiusmodi sibi facta et illis per te facienda primo quoque tempore fidem seu recognitiones ad S. D. N. mittere curet. Et bene ualeat R^{da} P. Tua, cui me deditissime offero. Ex Ciuitate Verdensi vi Aprilis MDxxxvii.

E. P. V. R^{mo} Deditus.

P. Vorstius Ep^s Aquen.

Nuncius apostolicus.

Udskrift: R^{do} in Christo Patri Domino Episcopo Ripensi etc. [Dño] suo obseruando.

Ved Siden af dette Brev gjemmes i det kgl. Bibl. blandt Sager afleverede fra Gehejmearkivet, i Samlingen »Lærde Mænds Breve til danske Konger«, Fasc. 4, et ligeledes originalt Brev af samme Dato og i Hovedsagen ligelydende fra den pavelige Legat til Ærkebiskoppen af Lund, hvori Bemærkningen om, at han var »lidet katholsk«, dog naturligtvis er udeladt.
